

Urbán Balázs

Halvány körvonalak a kavicságyon

WILLIAM SHAKESPEARE: LEAR

Mázsás terheket cipelve botorkál a színre Britannia királya. A banális metafora kiszáradva nem kevésbé banális metonímiává alakul, hiszen megtudjuk, hogy a mázsás terhet konkrétan jelentő három kődarab a felosztott ország három részét hivatott jelképezni. Ekkorra már alaposan végigmustrálhattuk a díszletet, a kiszáradt, korhadt fát és az azt körülvevő kavicsstengert. Utóbbin csak imbolyogva, bizonytalanul lehet közlekedni, nyilván azért, mert az élet is ezernyi buktatóval van tele.

Lehet, hogy érződik némi ironia a fenti soraimban, de ez semmiképpen sem Szász János vállalkozásának szól – inkább csak az eredménynek. Mert valóban el lehet játszani a *Lear* lecsupaszítva, filozófiájától, összetett rétegeitől megfosztva, a generációs feszültséget és a szerteágazó problematika számos elemét félredobva, a cselekedetek ösztönös jellegét hangsúlyozva, nyersen, érzéken, a lehető legkézenfekvőbb szimbólumokra és allegóriákra támaszkodva. Meg lehet így jeleníteni egy rideg világot, melyet a legsötétebb emberi ösztönök és érzések irányítanak, s ahol ha némi szeretet születik is, az csaknem rögtön elpusztul. A rétegzettség, az árnyalatok elvesztéséért így kárpótolhat majd az erő, a szuggesztivitás, mely ideális esetben magával ragadhatja és felkavarhatja a nézőt. Egy ilyen előadás természetesen távolodik el a realiztikus megjelenítési módtól, kevésbé fontos a szereplők alkata, életkora. A szöveg mel-

lett megnő a gesztusok, a mozgás szerepe. Szerencsés esetben akár eredeti, izgalmas színházi nyelv is születethet. De ha annak nem is, egy zsi-gerien erős, színészi szuggesztivitásból táplálkozó hatásnak meg kell születnie. Ennek híján az előadás nemcsak unalomba fulladhat, de a felhasznált szimbólumok banalitása, a realiztikusan értelmezhetetlen alkati és életkori meg nem felelések és az ezekből fakadó problémák okán akár komikussá is válhat.

Koncz Zsuzsa felvétele

Derzsi János (Lear)
és Tóth József (Bolond)

Sajnos, valami ilyesmi történik a Szász János által a Gyulai Várszínházban rendezett *Lear királlyal* is. A rendező határozott kísérletet tesz egy gesztikus, a mozgásra sokat bízó nyelv megkonstruálására.

Ennek hatása leginkább a vizuális vágásoknál érvényesül. Amikor például az utolsó felvonásban Lear és Cordelia végleg egymásra talál, már ott is áll felettük Edmund, hogy mint foglyokat vitesse őket a börtönbe. Ám ezekhez a vágásokhoz gyakran kevésbé alkalmazkodik a sokat dolgozó (a drámát egy óra ötven percnyi terjedelemben hasító) dramaturgi olló: e jelenetet például az követi, melyben Edgar odaadja Albannak Goneril levelét, s elmondja, mit tegyen a csata után. Akárhogy is, a cselekmény linearitását érintetlenül hagyó előadásban ennek semmi értelme. Ennél nagyobb baj, hogy a mozgás finoman szólva hatástalan marad. Ami aligha Ladányi Andrea hibája, de talán nem is a színészeké: rövid próbaidő alatt hatásos mozgássorokat betanulni egy olyan talajon, melyen lépni sem lehet rendesen, alighanem reménytelen vállalkozás.

Szöllősi Géza részben már leírt terét barna csomagolópapírok keretezik, melyekre vörös krikszkrakszokot festettek. Primer látványként is komikus inkább, mint félelmet keltő, s attól a pillanattól fogva, hogy az egyik szereplő az egyik csomagolópapírt széttépve lép színre, a nézőben megszületik a szokásos számolóeffektus (tudniillik azt kezdi számolgatni, hány csomagolópapír van még hátra az előadás végéig).

A legnagyobb gond persze az, hogy a színészi alakítások is függetlenednek a vélhető alkotói koncepciótól. Éppúgy nincs következménye annak, hogy a konvencióknál jóval idősebb Molnár Erika játssza Gonerilt, mint annak, hogy a szelíd naivának semmiképp nem nevezhető Vasvári Emese adja Cordeliát. Sőt, a három lány közül egyértelműen a Regant játszó Bognár Gyöngyvér alakítása a leginkább meggyőző: a színész ha nem is túl változatos eszközökkel, de többnyire legalább érzékletesen jeleníti meg az önkontroll szinte állati ösztönökből fakadó elvesztését. Partnere ebben a Cornwallt játszó Kőszegi Ákos, aki sikerültebb jeleneteiben a szadizmus perverz gyönyörét érzékíti meg. Ehhez a szerepfelfogáshoz áll közel Kokics Péter kiská pórázra hajazó Oswaldja is. A további szerepekben többnyire kitűnő színészek teljesítenek mélyen saját tudásuk alatt. Egyik-másik alakítás mintha egy egészen más előadásban fogant volna meg (mint Tóth József rutinosan szellemes Bolondja vagy Gázsó György vásott csínytevőre emlékeztető Edmundja), a többiek pedig roppant haloványak, körvonalazatlannak tűnnek. Derzsi János takaréklángon pislákolva is formátumos, fáradtan felfortyanó, csendesen tébolyodó Learje talán a kései szerepátvétel miatt nem készült el egészen: a körvonalak itt megvannak, de az alakítás általában nem tölti meg őket tartalommal.

Az előadás egészen érződik némi „elkészületlenség”; mintha az elméleti koncepciónak nem lett volna ideje találkozni a gyakorlati kivitelezéssel. Erre utal az előadás zárata, mely Alban kicsivel korábbi, az állam kormányzásáról szóló, ambivalensen értelmezhető szavait kezdi ragozni (e szavak már az előadás előtt, kvázi mottóként elhangzottak). Csakhogy ez a politikai vetület teljes egészében hiányzik a játékból, így ahelyett hogy lekerekítené a mondandót, inkább az előadás esetlegességére világít rá.

WILLIAM SHAKESPEARE:
LEAR
(Gyulai Várszínház)

Dramaturg: Kovács Kristóf. **Koreográfus:** Ladányi Andrea. **Díszlet:** Szöllősi Géza. **Jelmez:** Benedek Mari. **Rendezőasszisztens:** Gábor Anna. **Rendező:** Szász János.

Szereplők: Derzsi János, Szöllősi Zoltán, Kőszegi Ákos, Fazakas Géza, Ádám Tamás, Barkó György, Mertz Tibor, Gázsó György, Kokics Péter, Tóth József, Szabó Zola, Szákás Tóth Péter, Molnár Erika, Bognár Gyöngyvér, Vasvári Emese.

A Gyulai Várszínház kamaratermében *Shakespeare a színpadon* címmel nyílt kiállítás jelmez- és díszlettervekből. A tervek nagyobbik része az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tárából, kisebbik része a Magyar Alkotóművészek Országos Szövetségétől érkezett. Különböző rendezői koncepciókon és korszakokon keresztül kísérhetjük végig a divat és a színház látványvilágának alakulását.

Érdekesnek mondható Cselényi József 1958-as *Hamlet*-díszletterve (végül nem valósult meg), amely az orosz mesekönyvek hangulatát idézi: a kontrasztok élesek, a színátmenetek durvák, a drapériák redőzete illusztrációszerű – a kék hirtelen váltással sárgába megy át. Nehéz elképzelni a tragédiát ilyen vidám csomagolásban.

Oláh Gusztáv díszlete az 1922-es *Lear*hez (Nemzeti Színház, rendezte: Hevesi Sándor) tökéletesen adja vissza a darab komor hangulatát. Az égbe nyúló vártorony és a félelmetes, viharvert fa előrevetíti a későbbi tragikus eseményeket. Varga Mátyás 1948-as díszlete a klasszikus Both Béla-rendezéshez (Nemzeti) már a modern színpadképet vetíti előre, amit épí-

1.

tészet elemek felhasználásával ér el. A díszlet színpadi realizmusa azonban sokszor határok közé szorítja a színészeket.

Ugyanennek az előadásnak a jelmezei is hagyományos felfogásmódot tükröznek, Nagyajtay Teréz a középkor elmaradhatatlan kellékeit vonultatja fel: láncingek, harangujjak és köpenyek jelennek meg a papíron. A rajzok a negyvenes évek divatlap-babáinak és a korai Walt Disney-produkciók hercegnőinek arcát követik – az összes karakter diónyi szemet, fitos orrot, magasan ívelt száját kapott.

Vágó Nelly már nem az egyes szereplőkre, inkább a tömegre helyezi a hangsúlyt. 1964-es *Lear*-jelmezeit (Nemzeti, rendezte: Marton Endre) letisztult formák, egyszerű ezüst és arany díszítésű sötét ruhák jellemzik. Az arcokat is csak egy-két vonallal érzékelteti, minden rajza jelzészzerű, ugyanakkor mégis látható.

Gombár Judit 1965-ben (Pécs, rendezte: Dobai Vilmos) tarotszerű archetípusokként formálta